

Глобальна конкуренція і політика стримування розвитку: нормативно-інституційні виміри стратегічного суперництва

АНОТАЦІЯ. У статті пропонується теоретична інтерпретація глобальної конкуренції як процесу структурного переформатування економічних і технологічних умов розвитку через зміну режимів доступу до ресурсів, ринків і технологій, а також через формування та конкуренцію стандартів і нормативно-інституційних режимів. Такий підхід дозволяє відійти від уявлення про конкуренцію як нейтральне ринкове змагання та розглянути її як політично й інституційно сконструйовану конфігурацію, у межах якої держави та коаліції дедалі активніше впливають на траєкторії розвитку інших акторів. На цій основі здійснюється концептуальне розмежування між конкуренцією та суперництвом, яке тлумачиться як специфічний режим розгортання глобальної конкуренції за умов збереження, але стратегічного передпорядкування економічної взаємозалежності. Ключовим аналітичним фокусом статті є політика стримування розвитку, що концептуалізується як системний геоекономічний і нормативно-інституційний режим впливу, спрямований на формування довгострокових асиметрій розвитку, а не на ситуативну корекцію поведінки конкурента. Запропоновано розмежування політики стримування розвитку як родового поняття і стратегій стримування як конкретних логік її реалізації, зокрема стримування через загрозу, стримування у формі довгострокового обмеження можливостей, примус, зворотне стримування або відкат та залучення. Особливу увагу приділено співвідношенню стримування розвитку з політикою дерискінгу та політикою декаплінгу, які інтерпретуються відповідно як проміжний і граничний режими керування економічною та технологічною взаємозалежністю. У статті показано, що реалізація політики

¹ **Панченко Володимир Григорович** — доктор економічних наук, доцент, професор кафедри економіки та міжнародних економічних відносин Маріупольського державного університету (Київ, Україна). Сфера наукових інтересів: міжнародна економічна політика, міжнародні стратегії економічного розвитку, глобальна економічна безпека, глобальні трансформації, індустріальна політика, неопротекціонізм. Електронна адреса: v.panchenko@mu.edu.ua, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5578-6210>

² **Резнікова Наталія Володимирівна** - доктор економічних наук, професор, професор кафедри світового господарства та міжнародних економічних відносин Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ, Україна). Сфера наукових інтересів: міжнародна економічна політика, міжнародні стратегії економічного розвитку, міжнародна макроекономіка, глобальні трансформації, неопротекціонізм, незалежність. Електронна адреса: nreznikova@knu.ua, ORCID: 0000-0003-2570-869X

³ **Грод Михайло Іванович** — доктор філософії зі спеціальності «Міжнародні економічні відносини», доцент кафедри менеджменту, маркетингу та публічного управління Національної академії статистики, обліку та аудиту (Київ, Україна). Сфера наукових інтересів: міжнародна економічна політика, міжнародна економічна безпека, міжнародний поділ праці, сталий розвиток, глобальні трансформації. Електронна адреса: grod-mihail@ukr.net, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7539-5778>

МЕП, № 43 (2025) с. 7–41

Стаття надійшла до редакції 08.09.2025 / Прийнято до публікації: 21.11.2025 / Опубліковано: 30.01.2026

© В. Панченко, Н. Резнікова, М. Грод, 2025.

ISSN (україномовне видання) 1811-9824/2025/№ 2 (43)

ISSN (on-line) 1812-0660/2025/№ 2 (43)

стримування розвитку відбувається через поєднання технологічних, фінансових, нормативно-інституційних і поведінкових механізмів, включно з регуляторною конкуренцією та формуванням транснаціональних регуляторних режимів, які забезпечують екстериторіальний характер впливу. Фрагментація глобальної економіки інтерпретується не як деглобалізація, а як структурний наслідок цілеспрямованої модифікації глобальної конкуренції в умовах суперництва. Емпіричний аналіз політики стримування Китаю демонструє, як запропонована теоретична рамка дозволяє пояснити сучасні трансформації глобального економічного порядку та логіку управління траєкторіями розвитку у довгостроковій перспективі.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: політика стримування, конкуренція, суперництво, стратегія, протекціонізм, асиметрії розвитку, дивергенція, регуляторні режими, взаємозалежність, фрагментація, ланцюги вартості, ланцюги поставок, дерискінг, декаплінг, центри сили, ЄС, США, КНР.

Вступ

Посилення геоекономічної напруги в останнє десятиліття зумовило формування принципово нової конфігурації взаємодії між провідними центрами світової економіки. Зростання конкуренції між державами за контроль над критичними факторами виробництва, технологічними можливостями та режимами доступу до ринків і ресурсів сформувало середовище, у якому традиційні інструменти регулювання міжнародних економічних відносин дедалі меншою мірою здатні підтримувати відтворення усталених параметрів міжнародного поділу праці. У цьому контексті політика стримування набуває якісно нового змісту: вона перестає бути виключно елементом безпекової стратегії та трансформується у механізм регуляторного впливу, спрямований на перепідпорядкування умов глобальної конкуренції через формування нормативних, інституційних, технологічних і фінансових бар'єрів, які впливають на траєкторії розвитку системного конкурента у середньо- та довгостроковій перспективі.

Актуальність дослідження значною мірою зумовлена тим, що конкуренція між провідними економіками дедалі менше визначається суто ринковими параметрами, набуваючи ознак політично вмотивованої, що змінює правила гри для всіх учасників світової економіки. Формування блоків, переорієнтація торговельних потоків, зміщення пріоритетів інвестиційної політики, використання технологічних чи екологічних стандартів як інструментів впливу — усе це створює нову архітектуру глобальної конкуренції, в якій регуляторні режими стають стратегічною зброєю. Політика стримування постає як концентрований вираз цієї тенденції, адже вона конструює нормативно-правові та інституційні рамки, що обмежують можливості впливу іншого центру сили. Така логіка дій суттєво відрізняється від класичних сценаріїв торговельної та інвестиційної конкуренції, роблячи дослідження її механізмів і наслідків теоретично та практично необхідним.

Унікальність сучасної політики стримування полягає в тому, що середовищем її реалізації є не біполярна система, а глобалізоване середовище

з високим рівнем взаємозалежності між учасниками, що створює парадокс: обмежувальні заходи мають на меті зменшити вплив конкурента, проте водночас вони неминуче впливають на позиції ініціатора стримування у міжнародному поділі праці та на третіх учасників. Регуляторна конкуренція, побудована на логіці стримування, набуває мережевого характеру: вона змінює стимули для партнерів, потребує залучення союзників, формує нові структури довіри та ризику, а також створює нові центри сили серед країн, які намагаються зберегти гнучкість і не піддаватись тиску жодної зі сторін.

Запропонований у статті підхід співвідноситься з дослідженнями у сфері геоекономіки та міжнародної політичної економії, однак не зводиться до жодної з цих традицій. На відміну від геоекономічних інтерпретацій, у межах яких акцент робиться переважно на використанні економічних інструментів у міждержавному суперництві, зокрема у працях Е. Люттвака⁴ та Р. Блеквілла⁵, у статті увага зміщується на інституційні та регуляторні механізми формування довгострокових асиметрій розвитку. Водночас, на відміну від класичних підходів міжнародної політичної економії, представлених у роботах Р. Кеохейна⁶, Р. Гілпіна⁷ чи С. Стрейндж⁸, що зосереджуються на взаємодії держави і ринку та на формуванні міжнародних режимів, запропонована аналітична рамка розглядає глобальну конкуренцію як процес переформатування умов розвитку через режими доступу, які поєднують економічні, технологічні та нормативно-інституційні виміри. Важливим інтелектуальним тлом для такого підходу є також сучасні дослідження асиметричної взаємозалежності та політизації глобальних мереж в інтерпретації Ф. Фаррелла і А. Ньюмана⁹, у якій показано, як контроль над вузловими елементами фінансових і технологічних інфраструктур перетворюється на інструмент структурного впливу. Крім того, у суміжних працях з проблематики глобальних ланцюгів створення вартості та технологічного суверенітету, зокрема у дослідженнях Г. Джерреффі, Дж. Хамфрі і Т. Стерджен¹⁰ та Д. Родріка¹¹, П. Петтіса¹²,

⁴ Luttwak, E. N. (1990). From Geopolitics to Geo-Economics: Logic of Conflict, Grammar of Commerce. *The National Interest*, 20, 17–23. <http://www.jstor.org/stable/42894676>

⁵ Blackwell, R. D., & Harris, J. M. (2016). *War by other means: Geoeconomics and statecraft*. Harvard University Press.

⁶ Keohane, R. O., & Nye, J. S. (1977). *Power and interdependence: World politics in transition*. Little, Brown and Company.

⁷ Gilpin, R. (2001). *Global political economy: Understanding the international economic order*. Princeton University Press.

⁸ Strange, S. (1988). *States and markets*. Pinter Publishers.

⁹ Farrell, Henry, and Abraham L. Newman. 2019. "Weaponized Interdependence: How Global Economic Networks Shape State Coercion." *International Security* 44, no. 1: 42–79.

¹⁰ Gereffi, Gary, John Humphrey, and Timothy Sturgeon. 2005. "The Governance of Global Value Chains." *Review of International Political Economy* 12, no. 1: 78–104.

¹¹ Rodrik, Dani. 2011. *The Globalization Paradox: Democracy and the Future of the World Economy*. New York: W. W. Norton.

¹² Pettis, Michael, and Matthew C. Klein. 2020. *Trade Wars Are Class Wars. How Rising Inequality Distorts the Global Economy and Threatens International Peace*. New Haven, CT: Yale University Press.

М. Фланері¹³, Дж. Ліндсі¹⁴, Е. Позена¹⁵, простежується зсув від аналізу ринкової ефективності до аналізу регуляторних обмежень і стратегічного управління розвитком. Саме на перетині цих дослідницьких традицій формується запропонований у статті підхід, який інтерпретує політику стримування розвитку не як сукупність окремих інструментів, а як цілісний режим глобальної конкуренції.

Методологічну основу статті становить теоретико-аналітичний підхід, спрямований на концептуалізацію глобальної конкуренції як політично та інституційно сконструйованого процесу переформатування умов економічного і технологічного розвитку. Дослідження спирається на структурно-інституційний аналіз, який дозволяє виявити взаємозв'язки між режимами доступу, регуляторними практиками та траєкторіями розвитку у межах глобальної економіки. Конкуренція і суперництво тут розглядаються не як статичні категорії, а як динамічні режими взаємодії, що змінюються залежно від рівня політизації економічних рішень і характеру втручання у механізми взаємозалежності¹⁶.

Ключовим методологічним інструментом є концептуальне розмежування, яке використовується для відокремлення родових і похідних понять, зокрема між глобальною конкуренцією, суперництвом та політикою стримування розвитку, а також між політикою стримування розвитку і конкретними стратегіями її реалізації. Типологічний аналіз застосовується для систематизації стратегій стримування, що дозволяє пов'язати їх із різними режимами глобальної конкуренції та рівнями її ескалації. Водночас у статті використовується порівняльно-аналітичний підхід для співвіднесення політики стримування розвитку з суміжними концептами, зокрема політикою декаплінгу та політикою дерискінгу.

Емпірична ілюстрація теоретичних положень ґрунтується на аналітичному кейсі політики стримування Китаю, який використовується не як винятковий приклад, а як концентрований прояв загальних тенденцій трансформації глобальної конкуренції. Застосування кейс-орієнтованого підходу у цьому дослідженні має евристичний характер і слугує для демонстрації того, як абстрактні аналітичні категорії матеріалізуються у конкретних регуляторних, технологічних та фінансових практиках. Методологія статті поєднує концептуальне теоретизування з аналітичною інтерпретацією емпіричних процесів, що дозволяє розкрити логіку політики стримування розвитку як ключового механізму сучасного геоекономічного суперництва.

¹³ Flannery, Michael J. 1998. Using Market Information in Prudential Bank Supervision. A Review of the U.S. Empirical Evidence. *Journal of Money, Credit and Banking* 30, no. 3: 273-305.

¹⁴ Lindsey, Brink. 2002. *Against the Dead Hand: The Uncertain Struggle for Global Capitalism*. New York: John Wiley and Sons.

¹⁵ Posen, Adam S. 2018. "The Post-American World Economy." *Foreign Affairs* 97, no. 2: 20-30.

¹⁶ Резнікова Н. В. Феноменологія незалежності в умовах економічної глобалізації. *Міжнародна економічна політика*. 2016. № 1 (24). С. 50-71.

Мета статті полягає у концептуалізації політики стримування розвитку як режиму глобальної конкуренції та в аналізі її технологічних і нормативно-інституційних механізмів у контексті сучасного економічного суперництва на прикладі Китаю.

Політика стримування розвитку в координатах «конкуренція-суперництво»

Політика стримування, будучи елементом регуляторної конкуренції, створює нерівномірний розподіл вигадів та втрат. Одні країни зазнають скорочення можливостей доступу до ринків і технологій, інші отримують вигоди від формування нових ланцюгів постачання чи від перенаправлення інвестиційних потоків. Внаслідок цього формуються нові центри тяжіння та нові периферії¹⁷, причому критерії такого поділу дедалі менше відповідають традиційним показникам економічної ефективності і дедалі більше залежать від політичної лояльності, стратегічних альянсів та регуляторних уподобань. Дослідження феномена стримування є ключем до розуміння того, як трансформуються глобальні нерівності і яким чином економічна політика держав стає інструментом геополітичного впливу.

Нарешті, актуальність зумовлена потребою формування нових теоретичних підходів для пояснення сучасної конкуренції між державами. Класичні моделі, що виходили з автономності економічних процесів або з домінування силового фактора, не здатні пояснити, чому держави готові відмовлятися від економічно вигідних рішень заради стратегічних регуляторних переваг. Політика стримування розвитку проявляється у формуванні таких режимів, де економічні стимули підпорядковуються ширшим завданням перерозподілу впливу. Вона поєднує елементи економічної дипломатії, технологічного протекціонізму, інституційного інжинірингу та силового тиску, створюючи якісно новий тип конкурентної взаємодії між державами. Йдеться не про спонтанну еволюцію інститутів, а про свідоме конструювання нормативно-правових рамок, процедур, стандартів і механізмів координації, які задають бажану траєкторію розвитку та перерозподіляють можливості впливу. На відміну від технологічного протекціонізму, який фокусується на захисті конкретних секторів або технологій, інституційний інжиніринг працює на рівні правил гри, формуючи довгострокові асиметрії розвитку та закріплюючи структурні переваги в глобальній ієрархії, що робить його ключовим механізмом нормативно-інституційного впливу, за допомогою якого конкуренція трансформується у стратегічне суперництво, а економічна взаємозалежність перепідпорядковується політичним і геоекономічним цілям.

¹⁷ Резнікова Н. В., Івашенко О. А. Проблема реінституціоналізації світової економіки в умовах незалежності: нові виклики глобальному регулюванню. *Інвестиції: практика та досвід*, 2017. № 10. С. 5–10.

Дослідження політики стримування розвитку як новітнього феномена регуляторної конкуренції є актуальним з огляду на глибокі трансформації світової економіки, зміну природи глобальної конкуренції, зростання ролі гео економічних інструментів та необхідність нового теоретичного підходу для аналізу стратегічних взаємодій між провідними державами. Саме це робить вивчення політики стримування розвитку ключовим для розуміння сучасного й майбутнього глобального порядку.

Ми пропонуємо вибудувати градацію «конкуренція–суперництво» в політиці стримування розвитку як послідовність режимів взаємодії між акторами, у межах якої кожен рівень відображає зміну інтенсивності цілеспрямованого впливу на траєкторії розвитку іншої сторони, набору інструментів такого впливу та характеру стратегічних цілей стримування. *Стратегічне суперництво* доцільно розглядати як такий режим міждержавної взаємодії, за якого економічна, технологічна та інституційна взаємозалежність не ліквідується, але цілеспрямовано перепідпорядковується довгостроковим стратегічним цілям обмеження можливостей розвитку іншого актора. На відміну від конкуренції, яка передбачає взаємодію акторів без прямого проектування обмежень на розвиток іншої сторони, стратегічне суперництво фокусується на цілеспрямованому формуванні асиметрій у доступі до ресурсів і технологій та у здатності задавати нормативні рамки, що визначають траєкторії розвитку у середньо- та довгостроковій перспективі. У цьому контексті стратегічне суперництво виступає не окремою формою конфлікту, а специфічним режимом розгортання глобальної конкуренції, у межах якого політика стримування розвитку набуває системного та інституціоналізованого характеру.

Конкуренція є базовим станом, коли сторони прагнуть досягти кращих результатів у сфері науково-технічного, економічного чи інституційного розвитку, не намагаючись безпосередньо завдати шкоди конкуренту¹⁸. Стимування розвитку тут проявляється у виборі стратегій імпортозаміщення, інноваційних стимулів, захисті ринку тощо, і хоча є прояви боротьби за ресурси, вона не має на меті цілеспрямованого завдання шкоди або знищення іншої сторони.

Посилена конкуренція постає перехідною формою конкурентної взаємодії, коли її учасники переходять від простої змагальності до намагання обмежити маневр суперника через нормативні, інституційні чи технологічні бар'єри. З'являються елементи стратегічного суперництва, як то контроль над ключовими технологіями, обмеження доступу до критичних ресурсів. Водночас така взаємодія ще не набуває характеру відкритого протистояння і не трансформується у повністю інституціоналізоване стримування розвитку опонента.

¹⁸ Резнікова Н. В., М. Ю. Рубцова. «Порівняльна та конкурентна переваги в міжнародному бізнесі: теоретико-методологічні підходи до пошуку їхнього синтезу», *Міжнародні відносини. Серія «Економічні науки»*. — 2016. — № 8. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/3516/3188

Суперництво у нашій класифікації є третім рівнем зіткнення інтересів. Тут стримування розвитку набуває цільового характеру. Актори свідомо проєктують політику в такий спосіб, щоб зменшити швидкість чи ефективність розвитку іншої сторони, заради чого використовуються інструменти санкцій, експортного контролю, технологічної блокади, інформаційного впливу тощо. Відтак мета суперництва полягає не в тому, щоб просто виграти змагання, а в тому, щоб уповільнити, обмежити або спрямувати розвиток опонента у заздалегідь не вигідному напрямку.

На етапі жорсткого суперництва стримування розвитку стає частиною ширшої конфронтаційної логіки. Розглядається можливість прямого завдання шкоди інноваційним, інфраструктурним або інституційним можливостям іншого актора, що може включати кібератаки, руйнування ланцюгів постачання, тиск на третіх партнерів, створення довгострокових структурних обмежень. Саме на етапі жорсткого суперництва політика стримування розвитку переходить у фазу системної конфронтації.

Стратегічна конфронтація є крайньою формою ескалації, коли стримування розвитку вже інтегроване у загальну логіку протидії і розглядається як інструмент підризу сили конкурента в довгостроковій перспективі. Розриви економічних зв'язків, повна технологічна сегментація, формування альтернативних систем стандартів або інфраструктур спрямовані на максимальну ізоляцію іншої сторони. Запропонована градація дозволяє показати, як політика стримування розвитку може змінювати характер взаємодії від звичайної конкуренції до стратегічного суперництва.

Політику стримування розвитку доцільно аналізувати як багаторівневу конструкцію, у межах якої стратегічний і інструментальний рівні не збігаються, хоча й перебувають у тісному взаємозв'язку. Стратегія стримування визначає цілі, часові горизонти та логіку впливу на іншу сторону, тоді як інструменти стримування описують сукупність обмежувальних режимів, що формують умови доступу до ресурсів, технологій та ринків. Принципово важливо, що такі режими не мають фіксованого стратегічного значення поза контекстом їх застосування. Залежно від логіки стримування, обмеження можуть виконувати сигнальну функцію, спрямовану на корекцію поведінки, або формувати довгострокові структурні бар'єри, що змінюють траєкторії розвитку конкурента.

У класичній теорії міжнародних відносин стримування через загрозу сформувалося у військово-стратегічному контексті як відповідь на проблему запобігання прямій конфронтації між системними опонентами. Концептуальне оформлення цього підходу пов'язують із працями Дж. Кеннана¹⁹, який розглядав стримування як довгострокову стратегію протидії, засновану не на безпосередньому застосуванні сили, а на формуванні структурних обмежень і передбачуваних очікувань щодо меж допустимої

¹⁹ Morgan, Patrick M. *Deterrence : A Conceptual Analysis*. Sage Publications, 1977.

експансії. У такій інтерпретації стримування було зорієнтоване насамперед на поведінку іншої сторони і мало умовний характер, що залишав простір для деескалації. Перенесення цієї логіки у сферу глобальної економіки та технологічного розвитку зумовило її подальше розширення і трансформацію, що створює підґрунтя для сучасного розуміння політики стримування розвитку.

Поняття стримування історично сформувалося у військово-стратегічному контексті як стримування через загрозу, тобто як логіка запобігання небажаним діям шляхом формування очікування неприйнятних втрат. У цій класичній інтерпретації стримування було спрямоване передусім на поведінку іншої сторони і мало умовний характер, залишаючи простір для деескалації. Водночас перенесення логіки стримування у сферу глобальної економіки, технологій та інституційної взаємодії суттєво розширило його стратегічний репертуар і зумовило появу різних форм стримування, орієнтованих не лише на поведінку, а й на довгострокові можливості розвитку.

У межах політики стримування розвитку ми виокремлюємо кілька базових стратегій стримування, що відрізняються цілями, часовими горизонтами та логікою впливу. Стимування через загрозу спрямоване на запобігання конкретним небажаним діям шляхом сигналізації можливих втрат і зазвичай має умовний характер. Стимування у формі довгострокового обмеження можливостей орієнтоване на системне стримування розвитку конкурента шляхом формування стійких структурних бар'єрів, незалежно від його поточної поведінки. Примус, на відміну від стримування, передбачає активний тиск з метою змінити вже здійснену поведінку або стратегічний курс і, як правило, пов'язаний з вищим рівнем ескалації (див. Табл. 1).

Таблиця 1

**ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВІЙСЬКОВОГО
ТА ЕКОНОМІЧНОГО СТРИМУВАННЯ**

Критерій	Військове стримування	Економічне стримування
Логіка впливу	Бінарна (атака-відповідь)	Континуум (від м'яких сигналів до жорстких обмежень)
Часовий горизонт	Короткостроковий ефект	Пролонгований ефект з довгостроковими наслідками
Предмет впливу	Військова безпека	Економічна поведінка та стратегічний вибір
Оборотність	Важко повернути до стану без наслідків застосування	Можливість поступового зняття обмежень
Міжнародно-правова база	Чітко регламентована	Сіра зона між легітимними обмеженнями та порушеннями

Джерело: укладено авторами

У межах політики стримування розвитку доцільно розглядати ширший спектр стратегій, ніж класична тріада стримування через загрозу, стримування у формі довгострокового обмеження можливостей і примус. Такий підхід дозволяє пов'язати вибір стратегій стримування з різними режимами глобальної конкуренції і, насамперед, з фазою суперництва, за якої конкуренція перестає обмежуватися змаганням за ринки і дедалі більше спрямовується на контроль траєкторій розвитку. До цього спектра належать також стратегія зворотного стримування або відкату, зорієнтована на активне скорочення вже набутих можливостей конкурента в умовах загостреного суперництва, та стратегія залучення, яка передбачає селективне включення конкурента у взаємозалежні економічні та технологічні режими з метою обмеження його стратегічного вибору на ранніх або проміжних етапах глобальної конкуренції. Включення стратегій відкату і залучення дозволяє концептуалізувати політику стримування розвитку не лише як інструмент обмеження або тиску, а як *гнучкий набір стратегій управління траєкторіями розвитку* в динаміці глобальної конкуренції і суперництва.

У межах політики стримування розвитку доцільно розрізнити стратегії стримування та режими їх інституційної реалізації залежно від часових горизонтів і цільової спрямованості впливу. Одним із таких режимів є режим довгострокового обмеження можливостей розвитку, або контейнмент, який передбачає не ситуативну реакцію на дії конкурента, а інституціоналізоване формування структурних бар'єрів, що обмежують його економічні, технологічні та інноваційні траєкторії. У цьому сенсі стримування у формі довгострокового обмеження можливостей функціонує не як окрема міра чи інструмент, а як режим реалізації політики стримування розвитку, в межах якого окремі обмежувальні заходи вибудовуються у стабільну конфігурацію нормативних, технологічних і регуляторних умов доступу (див. Табл. 2).

Окремо слід зауважити, що в емпіричному описі політики стримування розвитку використовується поняття операційної протидії, яке не становить самостійної стратегії стримування. Операційна протидія функціонує як інструментальна логіка реалізації стратегій зворотного стримування або відкату, а в окремих випадках як прикладна форма реалізації стримування у формі довгострокового обмеження можливостей у конкретних регіональних чи секторальних контекстах. У цьому сенсі операційну протидію доцільно розглядати як операційний рівень реалізації стратегій стримування, а не як окремий тип глобальної конкуренції або суперництва.

Таблиця 2

**ТИПОЛОГІЯ СТРАТЕГІЙ СТРИМУВАННЯ
В МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИНАХ**

Стратегія	Мета	Часовий горизонт	Механізм дії	Історичні приклади
Стимування через загрозу (англ. <i>deterrence</i>)	Запобігти конкретній дії	Ситуативний	Загроза неприйнятних витрат за конкретну дію	Торговельні війни США-Китай; санкції проти Ірану
Стимування у формі довгострокового обмеження можливостей або стимування експансії (англ. <i>containment</i>)	Обмежити розширення впливу	Довгостроковий	Системне обмеження можливостей для експансії	Холодна війна; сучасна політика щодо Китаю
Примус (англ. <i>compellence</i>)	Змусити до певної дії	Коротко-строчковий, середньо-строчковий	Тиск до виконання конкретних вимог	Санкції з вимогою зміни політики (ІАР, 1980-ті)
Відкидання (англ. <i>rollback</i>)	Зменшити вже набутий вплив	Середньо-строчковий	Активні дії для витіснення із зайнятих позицій	Протидія посиленню китайського впливу в Африці
Залучення (англ. <i>engagement</i>)	Трансформація через інтеграцію	Довгостроковий	Створення взаємозалежності та стимулів до зміни	Політика ЄС щодо Китаю до середини 2010-х

Джерело: укладено авторами

Різні стратегії стимування корелюють із типами глобальної конкуренції та рівнями її ескалації. У межах звичайної або інтенсивної конкуренції домінує стимування через загрозу, яке дозволяє зберігати взаємозалежність і керованість взаємодії. У фазах жорсткого суперництва та стратегічної конфронтації ключового значення набуває стимування у формі довгострокового обмеження можливостей, коли обмеження інституціоналізуються і спрямовані на зміну траєкторій розвитку конкурента. Примус зазвичай використовується як інструмент ескалації або переломного моменту у динаміці суперництва, коли конкуренція переходить у фазу відкритого тиску.

У межах запропонованої градації політики стимування розвитку концептуально важливо розмежувати два поняття, які часто помилково

подаються як взаємозамінні. Йдеться про власне політику стримування та політику декаплінгу, що означає цілеспрямоване розмежування економічних, технологічних і виробничих зв'язків між державами або технологічними блоками. Декаплінг не є тотожним стримуванню й не вичерпує його зміст²⁰. Ми виокремлюємо *політику дерискінгу, під якою пропонуємо розуміти селективну стратегію зниження стратегічної вразливості*, що не передбачає розриву економічних або технологічних зв'язків, і є такою, що спрямована на їх переконфігурацію через диверсифікацію критичних ланцюгів постачання, зменшення залежності від окремих юрисдикцій, підвищення стійкості виробничих мереж і впровадження вимог до прозорості та простежуваності. На відміну від декаплінгу, який має характер розмежування, дерискінг функціонує як механізм керованої взаємозалежності: він зберігає економічну інтегрованість, але переводить її у режим безпеково-орієнтованого управління ризиками. У цій логіці дерискінг є проміжною стадією між конкуренцією та суперництвом, оскільки не руйнує взаємозалежність, а робить її стратегічно-контрольованою. Акцентуємо, що у межах логіки диверсифікації ланцюгів створення вартості поширюються практики перенесення та перерозміщення виробництва, відомі як дружнє розміщення, регіоналізоване розміщення і повернення виробництва, які підпорядковуються критеріям політичної сумісності та регуляторної надійності.

Політика стримування охоплює широкий спектр інструментів, спрямованих на обмеження можливостей конкурента впливати на глобальні економічні процеси, у тому числі контроль стратегічних технологій, фінансові обмеження, інвестиційний скринінг, нормативну інженерію та інституційне переформатування доступу до ринків. Лише частина цих інструментів спрямована на відокремлення економічних систем та обмеження взаємозалежності. У цьому сенсі декаплінг є не ціллю, а наслідком і механізмом дії політики стримування, який активується тоді, коли інші інструменти не забезпечують бажаного результату або коли стратегічні ризики вважаються несумісними з підтриманням високого рівня взаємозалежності.

Декаплінг проявляється у двох основних формах. Першою є структурне розмежування технологічних зон, коли ланцюги створення вартості свідомо переорієнтовуються на союзників і країни зі спільними безпечовими пріоритетами. Другою є нормативна сегментація, за якої стандарти, правила відповідності й процедури безпеки створюють різні режими доступу до технологій, ринків та інфраструктур. У цій логіці декаплінг постає не як миттєвий розрив, а як процес накопичувальної дивергенції, що

²⁰ В. Г. Панченко, Ю. В. Пінчук. «Декаплінг як нова форма реалізації міжнародної економічної політики США і КНР», *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 9. С. 51–58.

відбувається через інституційні рішення, інвестиційну поведінку приватного сектору та вибудовування альтернативних ланцюгів постачання.

Саме тому декаплінг має розглядатися як *вища стадія політики стримування*, що виникає як результат послідовного застосування інструментів контролю, обмеження й переналаштування економічних зв'язків. Декаплінг становить лише одну з форм прояву стримування, але не визначає його сутності, оскільки політика стримування включає значно ширший набір механізмів, що діють навіть у ситуаціях, коли повного розриву взаємозалежності не відбувається.

Транснаціональне регуляторне середовище стратегічного протистояння: досвід політики стримування Китаю

Сучасний глобальний економічний простір вибудовується під дією двох взаємопов'язаних напрямів змагання, що виникають як відповідь на реінституціоналізацію світової економіки²¹ та формування нових підходів²² до політики модернізації²³. Перший напрям стосується суперництва за володіння критично важливими технологіями, які задають траєкторії політичного й економічного розвитку. Другий напрям ґрунтується на поширенні нормативних вимог, що модифікують правила міжнародної взаємодії й перебудовують поведінкові моделі держав²⁴ і транснаціональних компаній. Взаємодія цих напрямів формує особливу глобальну динаміку, у межах якої відтворюється сучасна політика стримування як новий інструмент міжнародних стратегій розвитку та політики модернізації²⁵.

Політика стримування дедалі чіткіше проявляється у площині технологічної конкуренції, за допомогою якої країни прагнуть перешкодити розвиткові конкурента, обмежити його доступ до знань, інфраструктури та ринків, а також посилити власні позиції у стратегічно важливих галузях. Контроль над критичними технологіями стає вирішальним чинником економічного розвитку, а отже і ключовим полем застосування регуляторного впливу. Використання стандартів, ліцензійних режимів, інвестиційних

²¹ Резнікова Н. В., Іващенко О. А. Проблеми реінституціоналізації світової економіки в умовах незалежності: нові виклики глобальному регулюванню. Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 10. С. 5–10. http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2017_10_3

²² Панченко В., Резнікова Н. Міжнародні стратегії економічного розвитку: навчальний посібник. Київ: АграрМедіа, 2025. 471 с.

²³ Reznikova N., Panchenko V.G., Bulatova O.V. The policy of economic nationalism: from origins to new variations of economic patriotism / N. Reznikova, V. Panchenko, O. Bulatova / *Baltic journal of economic studies*. - 2018. — Vol. 4. — P. 274–281.

²⁴ Панченко В. Г. Політика економічного націоналізму: від витоків до нових варіацій економічного патріотизму / В. Панченко, Н. Резнікова // *Економіка і держава*. 2017. № 8 (серпень). — С. 4–8. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/8_2017/3.pdf

²⁵ Панченко В., Птащенко О., Резнікова Н., Карп В. Багатомірність проблем соціально-економічного розвитку в умовах глобальних викликів: інституційні рамки політики модернізації. *Економічний простір*. 2025. № 199. С. 86–98. DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.199.86-98>

скринінгів, санкцій щодо технологічних компаній перетворює технологічний сектор на арену, де переплітаються економічні, політичні та безпекові мотиви. Така комплексність робить традиційні підходи до регуляторної конкуренції недостатніми. Технологічна складова конкуренції постає як змагання за доступ до стратегічних секторів, серед яких напівпровідникові технології, системи штучного інтелекту, квантові обчислення, телекомунікаційна інфраструктура та виробничі технології подвійного призначення. Контроль над цими сферами забезпечує державам можливість формувати довготривалі переваги у сфері безпеки, автономності та інноваційного потенціалу. Внаслідок цього технологічне суперництво перетворюється на механізм структурного впливу, коли обмеження доступу до чутливих технологій стає формою стратегічного стримування. Паралельно розгортається нормативне змагання екстериторіального характеру: юрисдикції, які створюють стандарти, отримують важелі впливу на зовнішніх акторів завдяки запровадженню обов'язкових вимог щодо прозорості, екологічності й відповідності глобальним нормам виробництва. По суті, постає специфічна конфігурація влади, що реалізується не через прямий примус, а через створення умов, у яких компанії змушені підлаштовувати свої моделі діяльності під стандарти, сформовані іншими державами або їхніми союзами.

У цій логіці політика довгострокового обмеження можливостей розвитку Китаю (*англ. China containment policy*) демонструє поєднання технологічної та нормативної конкуренції як бази сучасних практик стратегічного стримування. Обмеження доступу Китаю до ключового високотехнологічного обладнання, зокрема машин для виготовлення мікрочипів, передових обчислювальних архітектур і систем штучного інтелекту, застосовуються як інструмент створення довгострокової асиметрії, що уповільнює інноваційні можливості Китаю та підтримує лідерські позиції США та їхніх партнерів. Нормативний компонент виявляється у поширенні правил корпоративної звітності, вимог прозорості ланцюгів постачання та екологічної відповідності. Ці норми діють поза межами формальних юрисдикцій та спонукають компанії перебудовувати свою діяльність відповідно до зовнішніх стандартів. У результаті політика довгострокового обмеження можливостей розвитку Китаю набуває гібридної природи, поєднуючи технологічні обмеження й нормативний тиск як інструменти структурної перебудови глобальної економіки.

У межах сучасної глобальної політичної економії регуляторна трилема набуває особливої актуальності, оскільки дає змогу описати не лише зіткнення цілей, а й внутрішню напруженість самих механізмів регулювання. Йдеться про те, що спроби досягти посиленої безпеки через обмеження доступу до технологій неминуче трансформують структуру глобальних ринків і тим самим підважують підвалини економічної взаємозалежності, яка впродовж десятиліть забезпечувала стабільність

міжнародної торгівлі та інноваційних потоків. Водночас зобов'язання держав у сфері екологічних, соціальних та управлінських стандартів створюють окремий вимір тиску, адже ці вимоги дедалі частіше формуються в режимі транснаціональних норм, обов'язкових незалежно від національних пріоритетів та інституційної специфіки²⁶. Для нас регуляторна трилема постає як аналітичний підхід, що дозволяє окреслити суперечності між трьома фундаментальними цілями. Перша з них пов'язана із забезпеченням національної безпеки шляхом контролю над технологічним доступом. Друга стосується необхідності підтримувати глобальну економічну взаємозалежність, яка забезпечує стійкість і результативність ланцюгів постачання. Третя відображає зростання ваги глобальних нормативних зобов'язань, передусім екологічних і соціальних. Напруження між цими трьома цілями визначає характер поведінки як держав, так і транснаціональних корпорацій.

З огляду на це регуляторна трилема проявляє себе не лише як політична дилема, а й як структурний виклик для правових і економічних систем. У своїх міркуваннях про межі регулятивної здатності права Г. Тойбнер підкреслює, що зіткнення стратегічних цілей робить неможливим одночасне досягнення повної автономії внутрішнього регулювання, ефективного зовнішнього управління та сталості системної координації між ними²⁷. У транснаціональному контексті це означає, що жодна держава чи інтеграційний союз не може водночас максимально захистити власну безпеку, без обмежень користуватися вигодами глобалізованої економіки і підтримувати безумовну відданість універсальним нормативним принципам. Спроба посилити один із компонентів неминуче призводить до розбалансування двох інших, створюючи ефект «регуляторного перетину», коли інституційні рішення в одній сфері генерують кризові імпульси в іншій.

У цьому сенсі регуляторна трилема стає не просто теоретичним конструктом, а реальним механізмом пояснення сучасних стратегій держав та транснаціональних корпорацій. Прагнення забезпечити контроль над критичними технологіями змушує уряди обмежувати транскордонні потоки знань, капіталу та інтелектуальної власності, що послаблює мережеві форми виробництва та руйнує логіку інтернаціоналізованих ланцюгів вартості. Одночасно з цим зростає жорсткість нормативних вимог, які стосуються сталого розвитку, електронного нагляду, захисту даних чи соціальних стандартів. Ці норми, навіть не маючи формального міжнародно-правового статусу, функціонують як обов'язкові правила гри, що вбудовуються в корпоративні стратегії та механізми державного регулювання.

²⁶ Teubner G. *Constitutional Fragments: Societal Constitutionalism and Globalization*. Oxford University Press, 2012.

²⁷ Teubner G. Das regulatorische Trilemma. In: von Hippel T. (Hrsg.). *Handbuch des Non-Profit-Rechts*. Baden-Baden: Nomos Verlag, 1992. S. 105–146.

Аналітична сила концепції трилеми полягає у показі того, як структурні межі регулювання призводять до парадоксальних наслідків. Спроба підвищити безпеку за допомогою суворіших експортних обмежень чи інвестиційного контролю може викликати фрагментацію ринків та стимулювати розвиток альтернативних технологічних зон впливу. Намагання посилити глобальні нормативні стандарти нерідко провокує спротив з боку тих держав, які розглядають подібні норми як механізм зовнішнього втручання. Зі свого боку підтримання глибокої економічної взаємозалежності робить країни вразливими до політичних рішень партнерів, що зменшує їхню стратегічну автономію. Таким чином, кожна з трьох цілей, які здаються бажаними і раціональними, у підсумку вступає у протиріччя з іншими і створює структурну дилему, що не має однозначного рішення.

Теоретичні положення Г. Тойбнера щодо самореферентної природи соціальних систем дають змогу глибше зрозуміти, чому регуляторна трилема особливо чітко проявляється в умовах глобальної економіки²⁸. Право, політика та економіка функціонують як автономні системи, кожна з яких відтворює власну внутрішню логіку, продукує власні критерії раціональності та має власні механізми реагування на зовнішні стимули. Ця внутрішня автономність пояснює, чому спроби забезпечити їх узгоджену координацію через універсальні регулятивні моделі або жорсткі зовнішні інтервенції часто стикаються з інституційним опором. Замість очікуваної гармонізації виникають ефекти надмірної соціалізації, коли одна система поглинає функції іншої, або ж ефекти блокування, коли зовнішні нормативні імпульси просто не засвоюються. Унаслідок цього між системами зберігається напруження, яке й формує структурні суперечності, характерні для регуляторної трилеми.

Саме в цьому теоретичному контексті стає зрозумілим, чому сучасна політика стримування, що передусім спрямована на обмеження технологічного розвитку й стратегічної спроможності Китаю, набуває форми регуляторних інструментів, а не лише торговельних чи військово-політичних. Оскільки автономні системи по-різному інтерпретують стимули та ризики, традиційні методи примусу або економічного тиску виявляються недостатніми або неефективними. Для політики стримування стає необхідним створення таких регуляторних режимів, які здатні діяти одночасно у правовій, економічній та технологічній площинах і впливати на поведінку акторів незалежно від меж юрисдикції.

У цьому сенсі стримування постає як прояв структурної логіки *регуляторної трилеми*. Політична система формує безпекові обмеження, економічна система прагне зберегти вигоди глобальної взаємозалежності, а правова та нормативна системи водночас продукують універсалізовані

²⁸ Katharina Pistor's The Code of Capital: How the Law Creates Wealth and Inequality. (2020). *Social & Legal Studies*, 30(2), 291–326. <https://doi.org/10.1177/0964663920966488>

стандарти сталості, відповідальності та контролю над критичними технологіями. Коли політика стримування посилює один із цих компонентів (наприклад, безпекові обмеження на експорт технологій або інвестиційний скринінг), вона неминуче створює дисбаланси в інших сферах, підвищуючи транзакційні витрати, фрагментуючи ринки або зіштовхуючись із правовими обмеженнями. Відповідно механізми стримування стають частиною ширшої регуляторної боротьби, у якій держави змагаються за здатність формувати глобальні стандарти, визначати параметри доступу до технологій та структурувати правила взаємодії в межах нової конфігурації міжнародної економіки.

У підсумку, застосування концепції самореферентних систем і регуляторної трилеми дає змогу побачити політику стримування не як сукупність ізольованих заходів, а як *системний феномен регуляторної конкуренції*, у межах якого держави намагаються досягнути переваги, використовуючи інструменти, що змінюють архітектуру глобальних економічних відносин. Це дозволяє інтерпретувати стримування Китаю як частину ширшого процесу боротьби за контроль над нормативними режимами, технологічними стандартами та глобальними потоками вартості, де кожне рішення має наслідки для балансу між безпекою, взаємозалежністю й універсальністю норм — трьома полюсами, що становлять структуру регуляторної трилеми.

У технологічному вимірі суперництво проявляється у вибудовуванні бар'єрів доступу, що створюють асиметричні переваги та переформатовують глобальну промислову географію. Обмеження у сфері напівпровідників, штучного інтелекту та високоточного виробництва спричиняють переналаштування виробничих ланцюгів на групи держав зі спільною системою безпекових інтересів. Це посилює економічне блокування та поглиблює фрагментацію світових ринків. Нормативний вимір будується за іншою логікою, адже він не унеможлиблює технологічний доступ прямо, але змінює правила корпоративного функціонування. Екологічні стандарти, вимоги до звітності, прозорість ланцюгів постачання та критерії сталого розвитку формують інституційний тиск, що визначає поведінку компаній незалежно від країни походження. У межах політики довгострокового обмеження можливостей розвитку Китаю технологічний і нормативно-інституційний вектори діють узгоджено та взаємно підсилюють один одного, поступово формуючи нову логіку глобальної конкуренції.

Взаємодія технологічної та нормативної конкуренції породжує системні суперечності, що утворюють зміст регуляторної трилеми. Бажання держав гарантувати технологічну автономність не збігається з потребою зберегти мобільність капіталу й гнучкість виробничих мереж. Глобальні стандарти, розроблені для корпорацій, інколи важко узгодити з інструментами технологічного стримування, оскільки вони передбачають широку міжнародну конвергенцію та узгодженість правил. Унаслідок цього формується нова архітектура глобального суперництва, де інструменти технологічної

політики та нормативні режими діють як елементи єдиної транснаціональної логіки регулювання.

У міру посилення взаємозалежності технологічної та нормативної конкуренції поступово формується новий тип влади, що виходить за межі окремих держав. Технологічні бар'єри та нормативні стандарти разом створюють рівень регуляції, який не є наслідком універсальної міжнародної згоди та не має єдиного центру керування²⁹. Він вибудовується поступово через поєднання національних обмежень, мінілаторальних альянсів, секторальних стандартів і корпоративних процедур відповідності, і саме так формується транснаціональне регуляторне середовище.

Транснаціональне регуляторне середовище ми визначаємо як багатовимірну систему норм, стандартів, управлінських практик і технологічно закріплених вимог, що формуються у взаємодії державних інститутів, корпоративних акторів і міждержавних узгоджень, виходять за межі окремих юрисдикцій та спрямовують економічну поведінку суб'єктів на глобальному рівні. До системних характеристик транснаціонального регуляторного середовища ми відносимо: екстериторіальність; багаторівневність; гібридність; асиметричність; динамічність; технологічну вбудованість регуляції; конкурентність нормативних режимів; зростання ролі ризикорегуляції.

Екстериторіальний характер таких режимів зумовлює поширення норм і стандартів за межі держави, яка їх виробляє, при цьому їхнє фактичне застосування не залежить від формального правового визнання іншими країнами. Саме завдяки цій властивості екологічні вимоги, стандарти корпоративної відповідальності, правила щодо простежуваності ланцюгів постачання або фінансової звітності здатні впливати на поведінку економічних акторів у глобальних масштабах. Багаторівневність, що притаманна цьому середовищу, формується через нашарування державного регулювання, галузевих ініціатив, корпоративних кодексів, інвесторських вимог та міждержавних угод, які взаємодіють не у вертикальній ієрархії, а в горизонтальній структурі взаємного посилення. Саме тому жоден рівень не може повністю визначати правила гри, а регулятивні ефекти виникають у результаті комбінованої дії цих різномірних інструментів.

Гібридний характер регуляторного середовища проявляється у поєднанні юридично обов'язкових норм із м'якими стандартами, рекомендаційними кодексами, алгоритмічними вимогами чи індикаторами репутаційного контролю. Унаслідок цього стирається традиційний поділ між публічним і приватним регулюванням, адже корпорації здатні запроваджувати вимоги, які за силою впливу часто не поступаються державним

²⁹ Panchenko, V., & Reznikova, N. (2017). From protectionism to neo-protectionism: New dimensions of liberal regulation. *International Economic Policy*, 2(27), 95–117.

рішенням, а держави, у свою чергу, дедалі частіше закріплюють стандарти, що виникли у приватному секторі. Асиметричність такої структури визначається нерівністю можливостей впливу: економіки та корпорації, що володіють значними ресурсами та технологічним потенціалом, формують регулятивні рамки, які стають обов'язковими для інших учасників міжнародних ринків. Вони створюють нормативні режими, до яких менш потужні актори змушені адаптуватися, оскільки невідповідність стандартам обмежує доступ до транскордонних ринків, капіталів або інноваційних екосистем.

Динамічність транснаціонального регуляторного середовища зумовлена тим, що воно перебуває у стані постійного оновлення під впливом технологічних проривів, структурних змін у глобальних ланцюгах створення вартості та зміни суспільних очікувань. Нові вимоги виникають швидше, ніж традиційні інститути встигають адаптуватися, тому регулювання стає процесом, а не стійкою нормативною конструкцією. Зростання технологічної вбудованості означає, що регуляція дедалі частіше матеріалізується у цифрових платформах, інфраструктурних протоколах, алгоритмах контролю, системах простежуваності та технічних умовах доступу до ринків. Норми починають діяти не лише через правові приписи, а й через архітектуру цифрових екосистем, яка визначає можливості та обмеження для економічних акторів.

Конкуренція між нормативними режимами проявляється у прагненні держав формувати та поширювати власні регуляторні моделі і стандарти, передусім у сферах технологічної безпеки, захисту даних та екологічного регулювання, закріплюючи їх як де-факто глобальні правила. Паралельно з цим санкційна політика, інвестиційний скринінг і торговельні обмеження функціонують як інструменти забезпечення та примусу до дотримання таких режимів, підсилюючи їхню екстериторіальну дію.

Унаслідок зростання ризикогенності глобальної економічної взаємодії логіка регулювання зміщується від пріоритету економічної ефективності до безпеково-орієнтованого управління, у межах якого політика дерискінгу формується як окремий режим керованої взаємозалежності. На відміну від політики декаплінгу, спрямованої на розрив економічних і технологічних зв'язків, дерискінг не передбачає ліквідації глобальних ланцюгів вартості, а орієнтований на їх вибіркове перепроєктування з метою обмеження структурних залежностей від окремих юрисдикцій. У такій логіці взаємозалежність не усувається, а трансформується у політично контрольований ресурс політики стримування розвитку, зокрема щодо Китаю. Саме ця проміжна позиція дерискінгу дозволяє державам одночасно зберігати залученість до глобальної економіки та знижувати стратегічні вразливості, що виникають у критичних сегментах постачання, і пояснює його застосування у поєднанні з технологічним контролем, інвестиційним

скринінгом, нормативними стандартами та інституційними механізмами формування ланцюгів постачання в практиці США та ЄС.

Комплекс конкретних регуляторних інтервенцій, що застосовуються США та ЄС, демонструє практичну інституціалізацію політики стримування. У США ключовими актами виступають Закон про реформу експортного контролю 2018 року (*англ. Export Control Reform Act 2018*)³⁰, який створює режим контролю доступу до фундаментальних і перспективних технологій; Закон про міжнародні надзвичайні економічні повноваження (*англ. International Emergency Economic Powers Act*)³¹, що надає підстави для обмежень діяльності іноземних компаній у чутливих секторах; Закон США «CHIPS та наука» (*англ. CHIPS and Science Act 2022*)³², який поєднує інноваційні стимули з вимогами територіальної локалізації виробництва і заборонаю розширення високотехнологічних потужностей у Китаї. Значну роль відіграє й Закон про модернізацію контролю ризиків іноземних інвестицій (*англ. Foreign Investment Risk Review Modernization Act*), який посилює контроль за іноземними інвестиціями в критичні технології та інфраструктуру.

У ЄС аналогічні функції виконують Регламент про контроль за експортом товарів подвійного призначення (*англ. Dual-Use Export Control Regulation*)³³, Регламент про іноземні субсидії (*англ. Foreign Subsidies Regulation*)³⁴, Європейський механізм інвестиційного скринінгу (*англ. European investment screening mechanism*)³⁵, а також Європейський акт про кіберстійкість (*англ. European Cyber Resilience Act*)³⁶, який встановлює вимоги безпеки для цифрових продуктів і ланцюгів постачання. Сукупно ці інструменти визначають контури регуляторного середовища, у якому політика стримування отримує матеріальне втілення у вигляді стандартів, процедур нагляду, обмежувальних режимів і вимог до простежуваності ланцюгів постачання.

³⁰ Export Control Reform Act of 2018, Pub. L. No. 115–232, § 1768, 132 Stat. 2208 (2018). <https://www.govinfo.gov/content/pkg/PLAW-115publ232/pdf/PLAW-115publ232.pdf>

³¹ International Emergency Economic Powers Act: Public Law No. 95–223, 91 Stat. 1626 (1977); codified at 50 U.S.C. §§ 1701–1707.

³² CHIPS and Science Act of 2022, Pub. L. No. 117–167, §§ 101–107, 136 Stat. 1366 (Aug. 9, 2022). https://www.congress.gov/117/plaws/publ167/PLAW-117publ167.pdf?utm_source=chatgpt.com

³³ Regulation (EU) 2021/821 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2021 setting up a Union regime for the control of exports, brokering, technical assistance, transit and transfer of dual-use items (Dual-Use Export Control Regulation), OJ L 206 (2021). https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/821/oj?utm_source=chatgpt.com

³⁴ Regulation (EU) 2019/452 of the European Parliament and of the Council of 19 March 2019 on the control of foreign subsidies granted to undertakings established in the Union, OJ L 79 (2019). <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2019/452/oj>

³⁵ Regulation (EU) 2019/452 of the European Parliament and of the Council of 19 March 2019 on the control of foreign subsidies granted to undertakings established in the Union, which establishes the European Investment Screening Mechanism, OJ L 79 (2019). <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2019/452/oj>

³⁶ Regulation (EU) 2024/2847 of the European Parliament and of the Council of 23 October 2024 on horizontal cybersecurity requirements for products with digital elements and amending Regulations (EU) No 168/2013 and (EU) No 2019/1020 and Directive (EU) 2020/1828 (European Cyber Resilience Act), OJ L 2847 (2024). <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/2847/oj>

Актуальність вивчення сучасних механізмів стримування розвитку Китаю зумовлена насильницьким характером глобальної перебудови торговельних потоків за 2015–2023 рр., що свідчать про масштабний зсув у напрямі формування нової гео економічної архітектури, у якій дедалі більшого значення набувають політично мотивовані обмеження економічної взаємодії. Аналіз торговельної динаміки 187 країн показує, що держави часто приймають рішення, які суперечать їхній економічній вигоді, але відповідають логіці геополітичного протистояння, що виразно проявляється у формуванні двох торговельних блоків, зорієнтованих відповідно на США і Китай³⁷. У цій конфігурації блок США демонструє відносну стійкість та здатність компенсувати втрати від зниження торговельної взаємодії з іншими групами, тоді як блок Китаю стикається з асиметричністю вига шів і неповною компенсацією зростання зовнішніх бар'єрів, що знижує його адаптивність. Такі результати вказують на поглиблення тенденцій, які безпосередньо впливають на спроможність Китаю розширювати економічні зв'язки та зміцнювати позиції у глобальних ланцюгах вартості.

Утворення стабільної групи нейтральних країн, що отримують максимальні вигоди від фрагментації та зростання світової торгівлі, додатково підкреслює стратегічний характер перегрупування. Ці держави намагаються уникнути вибору між двома центрами сили, зберігаючи гнучкість, яка дозволяє мінімізувати ризики політичного тиску. Такий стан речей створює для Китаю нові обмеження, оскільки країни, що не приєднуються до його торговельного блока, не лише не зміцнюють його позиції, але й користуються перевагами диверсифікації, сприяючи подальшому перерозподілу глобальних торговельних потоків (див. Табл. 3).

Дослідження стратегій стримування у формі довгострокового обмеження можливостей Китаю демонструє перехід від класичної економічної конкуренції до багатовимірного гео економічного змагання, де політичні фактори здатні визначати траєкторію розвитку міжнародних ринків, інвестиційних потоків і технологічної кооперації. Саме тому фрагментаційні процеси не можна трактувати як деглобалізацію, адже, по суті, вони являють собою нову фазу глобалізації, що характеризується політичною селективністю взаємодій та зростанням ролі стратегічних стримувальних механізмів, які безпосередньо впливають на можливості Китаю зміцнювати свої глобальні позиції

³⁷ Bonadio, B., Huo, Z., Kang, E., Levchenko, A., Pandalai-Nayar, N., Tomar, H., & Topalova, P. (2025). *Playing with blocs: Quantifying decoupling* (CEPR Discussion Paper No. 20664). CEPR Press. <https://cepr.org/publications/dp20664>

Таблиця 3

ЕВОЛЮЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ США ТА ПАРТНЕРІВ З КИТАЄМ У ЛОГІЦІ ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ ТА ПОЛІТИКИ СТРИМУВАННЯ РОЗВИТКУ

Рівень взаємодії	Характер взаємодії з Китаєм	Ключова логіка політики	Основні інструменти	Реакція Китаю
Конкуренція (<i>англ. competition</i>)	Взаємодія у логіці взаємного виграшу	Китай розглядається як економічний партнер, а не стратегічна загроза	Лібералізація торгівлі, інтеграція у глобальні ринки, підтримка участі у глобальних ланцюгах вартості	Активна інтеграція у світову економіку, експортно-орієнтована модель зростання
Посилена конкуренція (<i>англ. enhanced competition / proto-rivalry</i>)	Усвідомлення стратегічних вразливостей	Початок обмеження окремих сфер доступу без системного стримування розвитку	Перші бар'єри у сфері критичної інфраструктури, посилення регуляторного нагляду, політизація технологічних питань	Запуск стратегій інноваційного саморозвитку, зокрема Made in China 2025, які сприймаються країнами з провідними економіками як виклик
Суперництво (<i>англ. rivalry</i>)	Цілеспрямоване обмеження можливостей розвитку	Політика стримування розвитку у формі режиму довгострокового обмеження можливостей	Експортний контроль напівпровідникових технологій, обмеження доступу до обладнання для виробництва чипів, дипломатичний тиск на союзників	Прискорення імпортозаміщення, мобілізація ресурсів на розвиток критичних технологій
Жорстке суперництво (<i>англ. hostile rivalry</i>)	Структурне протистояння	Формування технологічної та інституційної сегментації	Посилений інвестиційний скринінг, обмеження діяльності китайських технологічних компаній, френд-шоринг, решоринг	Розбудова закритих технологічних екосистем, розвиток національних стандартів, інвестиції у надскладні автономні технології

Джерело: укладено авторами

Політика довгострокового обмеження можливостей розвитку Китаю постає як інституціоналізована форма реалізації ширшої стратегії стримування розвитку, що еволюціонує від посиленої конкуренції до режиму суперництва і в окремих вимірах навіть до режиму жорсткого суперництва. Йдеться не про лінійну зміну тактик, а про поступове перепідпорядкування економічної, технологічної та інституційної взаємодії довгостроковим стратегічним цілям обмеження розвитку системного конкурента. У технологічному вимірі ця логіка проявляється особливо виразно, оскільки саме технології стали сферою, у якій інструменти стримування розвитку демонструють найвищу концентрацію ефектів і здатність формувати стійкі асиметрії у середньо- та довгостроковій перспективі

Для обмеження технологічного розвитку в межах політики стримування застосовується сукупність взаємопов'язаних механізмів, які діють не ізольовано, а як елементи єдиного нормативно-інституційного режиму. По-перше, ключову роль відіграє контроль критичних технологій, який через експортні обмеження та регуляторні бар'єри впливає на можливості доступу до передових виробничих і науково-технологічних ресурсів, безпосередньо уповільнюючи досягнення технологічного паритету. По-друге, формується сегментація стандартів, у межах якої конкуруючі центри сили просувають альтернативні техніко-регуляторні рамки у стратегічно важливих секторах, що поступово призводить до виникнення відносно автономних технологічних просторів. По-третє, відбувається перерозподіл глобальних ланцюгів постачання, у межах якого виробничі потужності та логістичні вузли диверсифікуються між альтернативними юрисдикціями, що загалом відповідає логіці дерискінгу, оскільки спрямоване не на радикальний розрив із Китаєм, а на зменшення стратегічних вразливостей через зміну конфігурації взаємозалежностей. По-четверте, актуалізується стратегія стратегічної автономії, у межах якої Китай прискорює розвиток власних технологічних екосистем з метою нейтралізації стримувальних ефектів зовнішніх обмежень.

Варто наголосити, що у межах політики стримування розвитку експортний контроль функціонує не як автономний інструмент торговельної політики, а як *складова ширшого нормативно-інституційного режиму стримування*, спрямованого не на ситуативне обмеження окремих форм торговельно-технологічної взаємодії, а на формування довгострокових асиметрій доступу до критичних виробничих, науково-дослідних та інноваційних можливостей. У цьому сенсі експортний контроль виступає механізмом селективного впливу на траєкторії розвитку, який залежно від фази глобальної конкуренції та інтенсивності суперництва може поєднуватися як із режимами дерискінгу, так і з жорсткішими формами стримування, включно з декаплінгом. Відтак експортний контроль доцільно інтерпретувати не як технічне обмеження торгівлі, а як стратегічний інструмент реалізації політики стримування розвитку, інтегрований у

ширшу логіку нормативно-інституційного переосмислення глобальної конкуренції.

М'яке скеровування поведінки і посилення спроможностей в політиці стримування Китаю

Ефективність політики стримування розвитку визначається не лише наявністю формальних обмежувальних режимів, а й здатністю політики стримування формувати поведінкові умови прийняття стратегічних рішень. Аналітично ефективне стримування передбачає поєднання кількох взаємопов'язаних компонентів: спроможності до впливу, що відображає наявність реальних важелів тиску; достовірності намірів, яка визначає переконливість готовності застосувати обмеження; комунікації стратегічних сигналів, через яку формуються очікування щодо допустимих і недопустимих дій; та інтерпретації цих сигналів у межах раціональності акторів³⁸. У цьому сенсі стримування функціонує не лише як інструмент обмеження або покарання, а як механізм скерування рішень у заданих стратегічних рамках. Саме на цьому рівні політика стримування розвитку безпосередньо перетинається з інструментарієм поведінкової економіки, оскільки її завданням стає не лише вплив на дії, а й на структуру очікувань, сприйняття ризиків і логіку вибору.

Поведінкова економіка сформувалася як відповідь на обмеженість моделей, у яких суб'єкт подається як повністю раціональний актор, що максимізує власну корисність. У дослідженнях другої половини двадцятого століття, включно з теоретичними напрацюваннями Д. Канемана і А. Тверські³⁹, було показано, що реальні рішення людей визначаються не тільки розрахунком вигод, а й когнітивними упередженнями, впливом контексту, особливостями подання інформації, архітектурою вибору та обмеженою здатністю до оброблення складних даних. Унаслідок цього раціональність перестала розумітися як фіксована властивість суб'єкта, а почала аналізуватися як змінна якість, що залежить від інституційного, інформаційного та соціального середовища⁴⁰. Пізніший розвиток поведінкової економіки у працях Р. Талера⁴¹ і К. Санстейна⁴² поставив на передній план поняття скерування поведінки через структуру середовища

³⁸ SCHELLING, T. C. (1966). *Arms and Influence*. Yale University Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctt5vm52s>

³⁹ Tversky, A., & Kahneman, D. (1974). Judgment under Uncertainty: Heuristics and Biases. *Science*, 185(4157), 1124–1131. <http://www.jstor.org/stable/1738360>

⁴⁰ Kahneman, D., & Tversky, A. (1979). Prospect Theory: An Analysis of Decision under Risk. *Econometrica*, 47(2), 263–291. <https://doi.org/10.2307/1914185>

⁴¹ Russell, T., & Thaler, R. (1985). The Relevance of Quasi Rationality in Competitive Markets. *The American Economic Review*, 75(5), 1071–1082. <http://www.jstor.org/stable/1818646>

⁴² Adler, Dan. "Book Note: Why Nudge?: The Politics of Libertarian Paternalism, by Cass R. Sunstein." *Osgoode Hall Law Journal* 52.1 (2015) : 341-343. DOI: <https://doi.org/10.60082/2817-5069.2802>

вибору, а паралельна лінія досліджень Г. Гігеренцера⁴³ наголосила на важливості розвитку компетентностей суб'єктів, які дозволяють їм діяти автономно. У міжнародних відносинах це означає, що раціональність держав або міжнародних акторів не є абстрактною і одновимірною, а виводиться з умов, у яких вони приймають рішення, та з набору можливостей, які вони реально мають.

Саме ця логіка дозволяє говорити про колективні та державні раціональності. Колективна раціональність визначається як властивість групи акторів діяти у спосіб, що мінімізує збитки і максимізує вигоди на рівні колективної системи, навіть якщо окремі учасники не мають повної інформації або мають відмінні індивідуальні цілі. Вона виникає там, де інституційна структура, мережа очікувань та узгоджені практики створюють ефект спільного раціонального поля. Це стосується, наприклад, коаліційних форматів безпеки або технологічної співпраці, де кожен учасник діє з урахуванням колективних наслідків рішень, а раціональність визначається не приватною логікою, а структурою загального середовища.

Державна раціональність визначається як конфігурація рішень, у якій держава балансує внутрішні та зовнішні чинники, вибудовуючи послідовну траєкторію політики. Ця раціональність враховує когнітивні обмеження інституцій, інформаційні асиметрії, емоційно політизовані контексти, бюрократичні інерції та зовнішні сигнали. У поведінковій перспективі державна раціональність є не твердо встановленою, а скеровуваною структурою, яка змінюється під впливом інформаційного середовища, регулятивних архітектур та міжнародних норм. Держава може ухвалювати рішення, що виглядають нераціональними в абстрактній моделі, але логічними у конкретному контексті, де доступні дані, очікування партнерів та інституційні обмеження формують реальні рамки можливих дій.

У координатах глобальної політичної економії ця зміна уявлень про раціональність формує підстави для концептуалізації нової аналітичної оптики, яку можна означити як поведінкову геоекономіку стримування. Вона виходить з того, що держави так само, як і індивіди, реагують не лише на матеріальні стимули, а й на архітектуру інтерпретацій, у межах якої вони осмислюють ризики, загрози й стратегічні можливості. Політика стримування Китаю у цьому контексті не зводиться до контролю над ланцюгами вартості, експортними обмеженнями чи інвестиційними фільтрами, а постає як процес формування такого середовища, у якому певні траєкторії поведінки набувають статусу «раціональних» ще до того, як формально ухвалено політичне рішення.

⁴³ Gigerenzer, Gerd, *Simply Rational: Decision Making in the Real World*, Evolution and Cognition Series (2015; online edn, Oxford Academic, 23 Apr. 2015), <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199390076.001.0001>.

У цьому значенні м'яке скеровування набуває інституційно-структурного змісту. Воно більше не обмежується зміною поведінки індивідів через корекцію інформаційних стимулів, а перетворюється на спосіб проектування транскордонних когнітивних контурів, які визначають, як держави інтерпретують власні стратегічні перспективи. Коли глобальний дискурс структурує Китай як джерело технологічної залежності, коли оцінки ризику оформлюються у стандартизовані методики, а уявлення про стратегічну вразливість перетворюються на спільний аналітичний каркас, актори діють у межах середовища, де політика стримування вже «вбудована» у раціональність прийняття рішень. М'яке скеровування постає як механізм, що формує когнітивні передумови геоекономічної поведінки, а не лише як техніка зміни індивідуального вибору.

Нормативні, технологічні та інформаційні рамки створюють не стільки імператив відмови від китайських технологічних рішень, скільки інституційну конструкцію, у якій будь-яка взаємодія з китайськими інфраструктурами постає як ризик. У такому середовищі держава, прагнучи зберегти стратегічну автономію, дедалі частіше обирає політики диверсифікації або технологічного розмежування не тому, що вони є економічно оптимальними, а тому, що саме вони видаються раціональними з огляду на способи інтерпретації ризику, які домінують у міжнародному дискурсі.

Паралельно з цим відбувається процес посилення спроможностей, який не стільки коригує контексти, скільки розширює набори можливостей для стратегічної дії. Якщо м'яке скеровування формує раціональність, то посилення спроможностей формує спроможність діяти у відповідності до цієї раціональності. У політиці стримування Китаю посилення спроможностей набуває форми технологічного й коаліційного розширення можливостей. Епістемічне посилення спроможностей полягає у створенні аналітичних систем, що забезпечують державам здатність самостійно оцінювати масштаби залежності від китайських технологій та виявляти структурні вузли вразливості. Це змінює конфігурацію державної раціональності, бо зменшує залежність від зовнішніх інтерпретацій та збільшує роль внутрішньої експертизи. Технологічне посилення спроможностей формує автономні виробничі та наукові можливості, що дозволяє державам реалізовувати стратегії технологічної незалежності без надмірних втрат. Коаліційне посилення спроможностей створює інфраструктуру спільного реагування, у яких стандарти безпеки, механізми ризикорегуляції та технологічні політики узгоджуються між учасниками, перетворюючи стримування на мережевий процес колективної раціоналізації ризику.

У сукупності м'яке скеровування та посилення спроможностей формують нову інституційну конфігурацію, в якій політика стримування Китаю набуває характеру поведінкового режиму. Йдеться про режим, у якому інтерпретаційні рамки, інституційні стимули та технологічні альтернативи

взаємодіють таким чином, що раціональність акторів поступово синхронізується із логікою стримування (див. Табл. 4).

Таблиця 4

ОПЕРАЦІЙНІ ЛОГІКИ ВПЛИВУ У ПОЛІТИЦІ СТРИМУВАННЯ КИТАЮ

Режим глобальної конкуренції	Операційні логіки впливу	Характеристика у межах політики стримування розвитку
Конкуренція (англ. <i>competition</i>)	М'яке скеровування; посилення спроможностей; дерискінг; регуляторна конкуренція	Формування поведінкового та нормативного середовища, у межах якого актори коригують рішення через зміну інтерпретації ризиків і можливостей без прямого проектування обмежень на розвиток іншої сторони.
Обмежене суперництво (англ. <i>rivalry</i>)	Дерискінг; регуляторне витіснення; м'яке скеровування; посилення спроможностей	Селективне обмеження маневру конкурента через нормативні та поведінкові механізми з формуванням асиметрій доступу без повної інституціоналізації стримування.
Загострене суперництво (англ. <i>intensified rivalry</i>)	Експортний контроль; інвестиційний скринінг; сегментація доступу	Інституціоналізація довгострокових обмежень доступу до критичних виробничих і технологічних можливостей як механізм структурного стримування розвитку.
Стратегічна конфронтація (англ. <i>strategic confrontation</i>)	Протидія стратегічному розширенню; нормативно-інституційні бар'єри	Обмеження економічної, інфраструктурної та нормативної присутності конкурента у третіх регіонах через поєднання жорстких режимів контролю та регуляторного перепроєктування.

Джерело: укладено авторами

Зазначене дозволяє пояснити, чому навіть ті держави, які не мають прямого конфлікту з Китаєм або не входять до антикитайських коаліцій, поступово адаптують свої технологічні та нормативні політики у напрямі, який відповідає логіці західних стратегій. У політиці США та ЄС механізми м'якого скеровування поведінки та посилення спроможностей матеріалізуються у вигляді конкретних регуляторних актів, які не лише обмежують доступ Китаю до критичних технологій, а й формують поведінкову архітектуру рішень приватних компаній і державних інституцій. У цій логіці важливо розглядати нормативні інтервенції не як директивні приписи, а як інструменти, що реконфігурують когнітивні та інституційні умови вибору.

В американському випадку центральне місце посідає Закон США про реформу експортного контролю 2018 року (англ. *Export Control Reform Act 2018*)⁴⁴, що надає урядові широкі повноваження щодо обмеження

⁴⁴ Export Control Reform Act of 2018, Pub. L. No. 115 232, 132 Stat. 2208 (2018). <https://www.congress.gov/bill/115th-congress/house-bill/5040/text>

доступу іноземних акторів до технологій, визначених як фундаментальні або нові та перспективні. Цей акт виконує подвійну функцію. По перше, він створює жорсткі матеріальні бар'єри, які підпадають під логіку посилення спроможностей, бо стимулюють формування внутрішніх технологічних спроможностей. По друге, він формує поведінковий ефект скеровування поведінки, адже приватні компанії починають проектувати власні інноваційні стратегії з урахуванням імовірності посилення обмежень, тому добровільно мінімізують залежність від китайських партнерів.

Додатковий елемент становить Закон США «CHIPS та наука» (*англ. CHIPS and Science Act 2022*)⁴⁵, що формально постає як індустріальна політика розвитку напівпровідникової сфери, але фактично вона формує архітектуру вибору, за якої інвестиції у США стають раціональною стратегічною опцією. Інструментом скеровування поведінки стає правило, яке забороняє отримувачам федерального фінансування розширювати виробництво у Китаї. По суті, це не є примус, а поведінкова конструкція: відмова інвестувати у Китаї перетворюється на нормальний варіант дії, а не на вимушену жертву. Таким чином, регуляторний акт реорганізує очікування та знижує когнітивні і політичні витрати прийняття стратегічних рішень.

У Європейському Союзі регуляторні інструменти формують іншу, але синхронізовану з американською, модель поведінкової геоekonomіки стримування. Регламент про іноземні субсидії 2022 року визначає процедури оцінювання впливу зовнішніх держав на ринкову поведінку їхніх компаній, фактично інституціоналізуючи підозру до китайської присутності як структурний елемент конкурентної політики⁴⁶. Це типовий випадок м'якого скеровування, оскільки сам факт включення ризику політичного впливу у процедуру ринкового аналізу змінює спосіб, у який компанії оцінюють потенційне партнерство з китайськими фірмами.

Регламент щодо експортного контролю товарів подвійного призначення (*англ. EU Dual-Use Regulation*), оновлений після 2021 року, виконує функцію посилення спроможностей⁴⁷, адже він створює інституційну інфраструктуру, яка дозволяє державам-членам діяти узгоджено у сфері технологічної безпеки. Таким чином формуються колективні аналітичні спроможності, а стандарти оцінювання ризиків набувають транскордонного характеру. Держави отримують інструмент для мінімізації асиметрії інформації, що посилює їхню автономність у прийнятті стратегічних рішень.

⁴⁵ CHIPS and Science Act of 2022, Pub. L. No. 117 167, 136 Stat. 1366 (2022). <https://www.congress.gov/bill/117th-congress/house-bill/4346>

⁴⁶ Regulation (EU) 2022/2560 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 on foreign subsidies distorting the internal market. Official Journal of the European Union, L 330, 1–45. <https://lexaris.de/library/tableofcontents/2036535>

⁴⁷ Regulation (EU) 2021/821 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2021 setting up a Union regime for the control of exports, brokering, technical assistance, transit and transfer of dual use items. Official Journal of the European Union, L 206, 1–269. <https://www.lexaris.de/book/document/2018984/page/354>

Значний вплив має і Європейський акт про кіберстійкість (*англ. Cyber Resilience Act*)⁴⁸, який не обмежує Китай прямо, але формує нормативну логіку, за якою цифрові продукти зі складними ланцюгами походження апріорі розглядаються як потенційно ризиковані. Такий регуляторний підхід трансформує поведінку компаній у спосіб, що відповідає логіці м'якого скеровування, тому що змінює режим припущень про безпеку. Виробники змушені обирати постачальників, які знижують репутаційні та регуляторні ризики, а отже непрямо сприяють диверсифікації від Китаю. Особливу роль відіграє Європейський механізм інвестиційного скринінгу, який не запроваджує жорстких заборон, а створює інформаційно-аналітичний простір, у якому операції з китайськими інвесторами стають об'єктом структурованого аналізу й публічного контролю⁴⁹. Цей механізм виконує одночасно дві функції: з одного боку, посилення спроможностей, бо розширює аналітичну здатність держав оцінювати ризики, пов'язані з критичною інфраструктурою. З іншого боку, м'якого скеровування, бо сам факт уведення процедури перегляду інвестицій змінює поведінку корпорацій, які схильні уникати угод, що можуть викликати регуляторні ускладнення.

У США політика дерискінгу реалізується через комплекс промислових, технологічних та інституційних інтервенцій. Вимоги до географічної і технологічної диверсифікації ланцюгів постачання, закріплені у Законі США «CHIPS та наука» (*англ. CHIPS and Science Act*), стимулюють компанії скорочувати залежність від китайських виробничих потужностей. Практика френдшорингу перетворюється на інструмент побудови коаліційних ланцюгів постачання, у межах яких критичні виробництва переміщуються до юрисдикцій із передбачуваною політичною поведінкою, що знижує ризики геополітичного шантажу. До цього додаються фінансові стимули для створення стратегічних резервів та інфраструктурних альтернатив у сферах мікроелектроніки, телекомунікацій та критичних мінералів, які формують матеріальну основу керованого скорочення залежності від Китаю. На відміну від класичних протекціоністських практик, дерискінг не спрямований на блокування зовнішніх економічних зв'язків, а на конструювання такої конфігурації ланцюгів створення вартості, у якій ризики розподілені, політично контрольовані та не концентруються в одному вузлі. Саме тому цей інструментарій дедалі частіше розглядається як ключова ланка гео економічної політики стримування розвитку

⁴⁸ Regulation (EU) 2023/2854 of the European Parliament and of the Council of 13 December 2023 on harmonised rules on fair access to and use of data and amending Regulation (EU) 2017/2394 and Directive (EU) 2020/1828 (Data Act). *Official Journal of the European Union*, L 2023/2854, 22 December 2023. <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2023/2854/oj/eng>

⁴⁹ Regulation (EU) 2019/452 of the European Parliament and of the Council of 19 March 2019 establishing a framework for the screening of foreign direct investments into the Union. *Official Journal of the European Union*, L 79I, 21 March 2019, 1–14. <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2019/452/oj/eng>

Китаю, оскільки дозволяє мінімізувати залежність від китайських технологічних і виробничих сегментів, одночасно формуючи нову архітектуру доступу до ринків, стандартів і технологій.

У Європейському Союзі політика мінімізації ризиків виступає як структуроутворювальний елемент нових промислових та технологічних стратегій. Стратегії мінімізації залежності від окремих постачальників реалізуються через Акт про критичну сировину (*англ. European Critical Raw Materials Act*), який визначає цілі щодо диверсифікації імпорту стратегічної сировини, та через ініціативи з формування європейських виробничих екосистем у галузях напівпровідників, водневих технологій і цифрових інфраструктур. Додатковим механізмом виступають вимоги до прозорості та простежуваності ланцюгів постачання, що створюють інституційні стимули для переходу компаній до менш ризикових конфігурацій міжнародної кооперації. На цифровому рівні дерискінг проявляється через впровадження нормативних режимів кіберстійкості та оцінювання безпеки постачальників, які знижують імовірність системної залежності від китайських технологічних платформ.

У сукупності такі інструменти не спрямовані на пряме обмеження Китаю в класичному сенсі, але вони створюють нову архітектуру керованих залежностей, у межах якої кооперація з Китаєм стає умовною та політично модульованою. Дерискінг трансформує глобальну економічну взаємозалежність із стихійної та ринково зумовленої у стратегічно сконструйовану; він перетворює ризики на параметри політичного управління, що робить ланцюги постачання інструментом геоекономічної безпеки. Окреслене обумовлює сприйняття політики дерискінгу як невід'ємної складової сучасної політики стримування: вона забезпечує можливість зменшення вразливості без переходу до повномасштабної сегментації, формує структурні умови для довготривалого обмеження потенціалу конкурента та задає нову логіку функціонування глобальних ринків у режимі керованої взаємозалежності.

Сучасні регуляторні акти США та ЄС не лише виконують функцію правового або економічного впливу, а й конструюють поведінкові рамки, у межах яких стримування Китаю стає раціональною і дедалі частіше домінуючою траєкторією дій. М'яке скеровування рішень забезпечує трансформацію когнітивної логіки вибору шляхом перенесення категорії ризику у центр стратегічного мислення держав і приватних акторів, тоді як посилення спроможностей вибору формує організаційні, інституційні та технологічні потужності, необхідні для реалізації політики стримування розвитку без надмірних економічних втрат. У сукупності ці механізми створюють нову модель геоекономічної поведінки, у межах якої регуляція функціонує не лише як інструмент обмеження, а як архітектура раціональності, що визначає довгострокові траєкторії глобальної конкуренції і суперництва.

Висновки

Глобальна конкуренція розглядається як процес структурного переформування економічних і технологічних умов розвитку, що реалізується через зміну режимів доступу до ресурсів, ринків, технологій і стандартів. Такий підхід дозволяє відійти від уявлення про конкуренцію як нейтральне ринкове змагання та інтерпретувати її як динамічну конфігурацію інституційних, нормативних і технологічних обмежень, у межах яких держави та коаліції дедалі активніше формують траєкторії розвитку інших акторів. Глобальна конкуренція в цьому розумінні не є однорідною, а проявляється через різні режими, що відрізняються ступенем політизації економічних рішень і характером втручання у механізми економічної взаємозалежності.

Суперництво постає не як окремий тип міжнародної взаємодії і не як синонім глобальної конкуренції, а як специфічний режим її розгортання, за якого економічна взаємозалежність зберігається, проте підпорядковується логіці довгострокового обмеження можливостей розвитку іншої сторони. Саме у фазі суперництва конкуренція перестає обмежуватися боротьбою за ефективність і ринкові позиції та дедалі більше спрямовується на контроль умов розвитку, доступу до критичних технологій і участі у глобальних ланцюгах створення вартості.

У межах такого режиму формується політика стримування розвитку, яку концептуалізовано як комплексний геоекономічний та нормативно-інституційний режим впливу. На відміну від підходів, що зводять стримування до сукупності санкцій або окремих обмежувальних заходів, політика стримування розвитку розглядається як системна стратегія трансформації самої архітектури глобальної економічної взаємодії. Її зміст полягає не у точковій корекції поведінки конкурента, а у формуванні таких режимів доступу, стандартів і процедур, які створюють стійкі асиметрії розвитку та змінюють довгострокові траєкторії економічного і технологічного зростання.

Фрагментація глобальної економіки у межах запропонованої аналітичної рамки інтерпретується не як автономний або екзогенний процес, а як структурний наслідок трансформації глобальної конкуренції в умовах посилення суперництва. Перепроєктування глобальних ланцюгів створення вартості, сегментація технологічних і регуляторних просторів, а також посилення регуляторної конкуренції, що проявляється у змаганні нормативних режимів і стандартів, є результатом цілеспрямованої дії політики стримування розвитку, а не спонтанного згортання економічної взаємодії. У цьому сенсі фрагментація не заперечує глобальну конкуренцію, а модифікує її форму, переводячи її у режим політично селективної взаємодії, у межах якого стримування розвитку стає ключовим механізмом управління економічними та технологічними траєкторіями інших акторів, зокрема Китаю.

Розмежування політики стримування розвитку як родового поняття і стратегій стримування як конкретних логік її реалізації дозволяє запропонувати розширену типологію стратегій, що включає стримування через загрозу, стримування у формі довгострокового обмеження можливостей, примус, зворотне стримування або відкат та залучення. Така типологія дозволяє пов'язати вибір стратегій стримування з різними режимами глобальної конкуренції і суперництва та показати, що політика стримування розвитку не є лінійною або уніфікованою. Вона функціонує як гнучкий набір стратегічних логік, які комбінуються залежно від цілей впливу, часових горизонтів і ступеня загострення суперництва.

Окрему увагу доцільно приділяти розмежуванню політики стримування розвитку, політики декаплінгу та політики дерискінгу. Декаплінг не є ані синонімом стримування, ані його універсальною метою, а виступає крайньою формою реалізації у фазах жорсткого суперництва. Натомість дерискінг концептуалізується як стратегія керованої взаємозалежності, яка дозволяє зменшувати стратегічні вразливості без повного розриву економічних і технологічних зв'язків. У цьому сенсі дерискінг функціонує як проміжний режим між конкуренцією та суперництвом, забезпечуючи адаптивне перепроектування глобальних ланцюгів створення вартості, зокрема через практики френдшорингу або дружнього розміщення, регіоналізованого розміщення та повернення виробництва.

Формування фрагментованої архітектури глобальної економіки супроводжується зростанням ролі транснаціональних регуляторних режимів, які функціонують поза межами окремих національних юрисдикцій, але визначають умови доступу до ринків, технологій і ланцюгів створення вартості. Саме через такі режими політика стримування розвитку набуває екстериторіального характеру, поширюючись на компанії, інвестиційні потоки та виробничі мережі незалежно від формальної належності до певної держави. У цьому контексті транснаціональні режими виступають не нейтральними інструментами координації, а механізмами інституційного закріплення регуляторної конкуренції, які дозволяють ініціаторам стримування формувати асиметричні умови інтеграції та обмежувати розвиткові можливості інших акторів, зокрема Китаю.

Емпіричний аналіз політики стримування Китаю дозволяє простежити, як запропонована теоретична рамка реалізується на практиці. Китай розглядається не як унікальний виняток, а як показовий кейс, у межах якого з найбільшою концентрацією проявляються ключові механізми сучасного геоекономічного суперництва. Саме щодо Китаю політика стримування розвитку набула найбільш системного і багатовимірного характеру, охопивши торговельно-регуляторний, технологічний, нормативно-інституційний, фінансовий, цифровий та когнітивний виміри.

У технологічному вимірі центральну роль відіграють експортний контроль, інвестиційний скринінг, обмеження трансферу знань та доступу до

високотехнологічних екосистем. Ці інструменти спрямовані не на регуляцію торгівлі як такої, а на формування довгострокових технологічних асиметрій, які обмежують можливості Китаю щодо розгортання критично важливих інновацій у межах одного або кількох інноваційних циклів. У нормативно-інституційному вимірі стримування реалізується через регуляторні режими, що підвищують вимоги до безпеки, прозорості, екологічної та соціальної відповідності, створюючи асиметричні умови доступу до транскордонних ринків без формального запровадження заборон.

Фінансовий і цифровий виміри політики стримування доповнюють цю архітектуру через обмеження доступу до капіталу, фінансових ринків, платіжних інфраструктур, цифрових платформ і потоків даних. У поєднанні з інформаційним і дискурсивним виміром, який формує уявлення про Китай як джерело стратегічних ризиків, ці інструменти створюють кумулятивний ефект стримування, за якого співпраця з китайськими акторами дедалі більше сприймається як економічно і політично ризикова.

Окремим, але концептуально важливим випадком політики стримування розвитку постають поведінкові механізми впливу, що реалізуються через м'яке скеровування рішень та посилення спроможностей вибору. На відміну від формальних регуляторних або технологічних обмежень, ці механізми спрямовані на формування когнітивного середовища, у межах якого взаємодія з китайськими акторами дедалі більше сприймається як ризикова, а стратегічна дистанція — як раціональна та нормативно очікувана модель поведінки. У цьому сенсі м'яке скеровування рішень та посилення спроможностей вибору функціонують не як допоміжні інструменти, а як інтегральні елементи сучасної політики стримування розвитку, які забезпечують її ефективність навіть за відсутності прямих заборон або формального декаплінгу.

На прикладі Китаю нами було продемонстровано, що сучасна політика стримування розвитку функціонує як інституційно оформлений режим, у межах якого окремі інструменти не діють ізольовано, а вибудовуються у взаємопов'язану матрицю геоекономічного впливу, спрямовану на переформування глобальних ланцюгів створення вартості, зміну просторової організації виробництва та поступове витіснення Китаю з найчутливіших сегментів глобальної економіки. Водночас вона не зводиться до повної ізоляції, а залишає простір для селективної взаємодії, контрольованої через регуляторні, технологічні та фінансові обмеження. Окреслене засвідчує, що політика стримування розвитку є ключовим механізмом трансформації сучасної глобальної конкуренції, у межах якої економічні процеси дедалі більше стають об'єктом цілеспрямованого політичного управління. Запропонована теоретична рамка дозволяє не лише пояснити логіку стримування Китаю, а й створює аналітичне підґрунтя для дослідження ширших трансформацій глобального економічного порядку в умовах посилення суперництва, фрагментації регуляторних режимів і переосмислення ролі держави у формуванні умов розвитку.

Список літератури

Adler, D. "Book Note: Why Nudge?: The Politics of Libertarian Paternalism, by Cass R. Sunstein." *Osgoode Hall Law Journal* 52, no. 1 (2015): 341–343. <https://doi.org/10.60082/2817-5069.2802>.

Blackwill, R. D., and J. M. Harris. *War by Other Means: Geoeconomics and Statecraft*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2016. <https://doi.org/10.4159/9780674545960>

Bonadio, Barthilämy, Zhen Huo, Elliot Kang, Andrei A. Levchenko, Nitya Pandalai-Nayar, Hiroshi Toma, and Petia Topalova. "Playing with Blocs: Quantifying Decoupling." *Journal of International Economics*, (2025): 104204. Accessed March 10, 2026. <https://doi.org/10.1016/j.jinteco.2025.104204>.

CHIPS and Science Act of 2022: Public Law No. 117-167, §§ 101–107, 136 Stat. 1366 (August 9, 2022). <https://www.congress.gov/117/plaws/publ167/PLAW-117publ167.pdf>.

European Cyber Resilience Act: Regulation (EU) 2024/2847 of the European Parliament and of the Council of 23 October 2024 on horizontal cybersecurity requirements for products with digital elements. *Official Journal of the European Union*, 2024. <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/2847/oj>.

Export Control Reform Act of 2018: Public Law No. 115-232, § 1768, 132 Stat. 2208 (2018). <https://www.govinfo.gov/content/pkg/PLAW-115publ232/pdf/PLAW-115publ232.pdf>.

Farrell, Henry, and Abraham L. Newman. «Weaponized Interdependence: How Global Economic Networks Shape State Coercion.» *International Security* 44, no. 1 (2019): 42–79. https://doi.org/10.1162/isec_a_00351

Flannery, Michael J. «Using Market Information in Prudential Bank Supervision. A Review of the U.S. Empirical Evidence.» *Journal of Money, Credit and Banking* 30, no. 3 (1998): 273–305.

Foreign Investment Risk Review Modernization Act of 2018: Public Law No. 115-232, § 1703 (2018).

Gereffi, Gary, John Humphrey, and Timothy Sturgeon. «The Governance of Global Value Chains.» *Review of International Political Economy* 12, no. 1 (2005): 78–104. <https://doi.org/10.1080/09692290500049805>

Gigerenzer, G. *Simply Rational: Decision Making in the Real World*. Oxford: Oxford University Press, 2015. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199390076.001.0001>.

Gilpin, R. *Global Political Economy: Understanding the International Economic Order*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2001. <https://doi.org/10.1515/9781400831272>

International Emergency Economic Powers Act: Public Law No. 95-223, 91 Stat. 1626 (1977); codified at 50 U.S.C. §§ 1701–1707.

Kahneman, D., and A. Tversky. «Prospect Theory: An Analysis of Decision under Risk.» *Econometrica* 47, no. 2 (1979): 263–291. <https://www.jstor.org/stable/1914185>. <https://doi.org/10.2307/1914185>

Keohane, R. O., and J. S. Nye. *Power and Interdependence: World Politics in Transition*. Boston: Little, Brown and Company, 1977.

Lindsey, Brink. *Against the Dead Hand: The Uncertain Struggle for Global Capitalism*. New York: John Wiley and Sons, 2002.

Luttwak, E. N. «From Geopolitics to Geoeconomics: Logic of Conflict, Grammar of Commerce.» *The National Interest*, no. 20 (1990): 17–23.

Morgan, P. M. *Deterrence: A Conceptual Analysis*. Beverly Hills, CA: Sage Publications, 1977.

Pettis, Michael, and Matthew C. Klein. *Trade Wars Are Class Wars. How Rising Inequality Distorts the Global Economy and Threatens International Peace*. New Haven, CT: Yale University Press, 2020.

Pistor, K. «The Code of Capital: How the Law Creates Wealth and Inequality.» *Social & Legal Studies* 30, no. 2 (2020): 291–326. <https://doi.org/10.1177/0964663920966488>.

Posen, Adam S. “The Post-American World Economy.” *Foreign Affairs* 97, no. 2 (2018): 20–30.

Regulation (EU) 2019/452 of the European Parliament and of the Council of 19 March 2019 establishing a framework for the screening of foreign direct investments into the Union. *Official Journal of the European Union* L 79 (2019). <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2019/452/oj>.

Regulation (EU) 2021/821 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2021 setting up a Union regime for the control of exports of dual-use items. *Official Journal of the European Union* L 206 (2021). <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/821/oj>

Regulation (EU) 2022/2560 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 on foreign subsidies distorting the internal market. *Official Journal of the European Union* L 330 (2022): 1–45.

Regulation (EU) 2023/2854 of the European Parliament and of the Council of 13 December 2023 on harmonised rules on fair access to and use of data (Data Act). *Official Journal of the European Union*, 2023. <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2023/2854/oj/eng>.

Rodrik, Dani. *The Globalization Paradox: Democracy and the Future of the World Economy*. New York: W. W. Norton, 2011.

Russell, T., and R. Thaler. “The Relevance of Quasi-Rationality in Competitive Markets.” *The American Economic Review* 75, no. 5 (1985): 1071–1082. <https://www.jstor.org/stable/1818646>.

Schelling, T. C. *Arms and Influence*. New Haven, CT: Yale University Press, 1966. <https://doi.org/10.2307/j.ctt5vm52s>.

Strange, S. *States and Markets*. London: Pinter Publishers, 1988.

Teubner, G. “Das regulatorische Trilemma.” In *Handbuch des Non-Profit-Rechts*. Baden-Baden: Nomos Verlag, 1992, 105–146. https://www.jura.uni-frankfurt.de/43829429/Generic_43829429.pdf

Teubner, Gunther, *Constitutional Fragments: Societal Constitutionalism and Globalization*, Oxford Constitutional Theory (Oxford, 2012; online edn, Oxford Academic, 24 May 2012), <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199644674.001.0001>.

Tversky, A., and D. Kahneman. “Judgment under Uncertainty: Heuristics and Biases.” *Science* 185, no. 4157 (1974): 1124–1131. <http://www.jstor.org/stable/1738360>

Панченко В. Г., Пінчук Ю. В. «Декаплінг як нова форма реалізації міжнародної економічної політики США і КНР». *Інвестиції: практика та досвід*, № 9 (2024): 51–58. <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.9.51>

Панченко В., Птащенко О., Резнікова Н., Карп В. «Багатовимірність проблем соціально-економічного розвитку в умовах глобальних викликів: інституційні рамки політики модернізації». *Економічний простір*, № 199 (2025): 86–98. <https://doi.org/10.30838/EP.199.86-98>

Панченко В., Резнікова Н. «Від протекціонізму до неопротекціонізму: нові виміри ліберального регулювання». *Міжнародна економічна політика*, № 2 (27) (2017): 95–117.

Панченко В., Резнікова Н. *Міжнародні стратегії економічного розвитку: навчальний посібник*. Київ: АграрМедіа, 2025. 471 с. ISBN 978-617-8530-16-7. https://repository.mu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/8515/3/panchenko_mizhn_strat_navch_posib_2025.pdf

Резнікова Н. В. «Феноменологія незалежності в умовах економічної глобалізації». *Міжнародна економічна політика*, № 1 (24) (2016): 50–71. https://ierjournal.com/journals/24/2016_3_Reznikova.pdf

Резнікова Н. В., Івашенко О. А. «Проблеми реінституціоналізації світової економіки в умовах незалежності: нові виклики глобальному регулюванню». *Інвестиції: практика та досвід*, № 10 (2017): 5–10. <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=5514&i=0>

Резнікова Н. В., Рубцова М. Ю. «Порівняльні та конкурентні переваги в міжнародному бізнесі: теоретико-методологічні підходи до пошуку їхнього синтезу». *Міжнародні відносини. Серія «Економічні науки»*, № 8 (2016). http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/3516/3188.

Резнікова Н., Панченко В., Булатова О. «Політика економічного націоналізму: від витоків до нових варіацій економічного патріотизму». *Baltic Journal of Economic Studies* 4 (2018): 274–281. <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2018-4-4-274-281>